

У темељу свих културних, друштвених, привредних и политичких промјена у Босни и Херцеговини 1878–1918. године налазила се чињеница да је нова, аустроугарска власт систематски формирала нови образац живљења с намјером да трансформира своју стечевину, добијену на Берлинском конгресу, у покрајину која ће упркос својој егзотичности функционирати унутар Монархије. Чињеница да Босни и Херцеговини није било намијењено само удобно мјесто периферне покрајине, него се налазила и на главном стратешком правцу евентуалног даљег продора Аустро–Угарске на југоисток, свакако је утјецала на профилирање карактера дијела градова на овом подручју.

Национални покрети и припадајуће им националне странке, ослоњене на своје вјерске, културне, просвјетне, спортске, привредне и финансијске институције или организације, у настојању да народе интегришу у модерне нације, допринијели су да градови дефинитивно учврсте своје политичко, културно и привредно водство сваког појединог народа у Босни и Херцеговини.

Својим значајем књига *Босанскохерцеговачки градови на размеђу 19. и 20. стољећа* свакако ће утјецати на историчаре да занемареном проблему градова посвете више пажње, јер је очевидно да се ради о "пропусту" више генерација историчара који је успјешно коригирао проф. др. Иљас Хаџибеговић.

Мухидин Пелесић

Нусрет Шехић, *Босна и Херцеговина 1918–1925. године. Привредни и политички развој*. Сарајево, 1991,

У издању Института за историју у Сарајеву, у оквиру библиотеке "Студије и монографије", крајем 1991. године објављена је монографија под насловом *Босна и Херцеговина 1918–1925. године*, аутора др Нусрета Шехића, научног савјетника и дугогодишњег сарадника овог Института. По тематици коју обрађује, обухваћеном историјском периоду, ауторовим закључцима и оцјенама заснованим на свестраним истраживањима књига др Нусрета Шехића ће, несумњиво, изазвати велико интересовање, како у најужем кругу специјалиста за ово раздобље историје, тако и у широј читалачкој публици.

У наведеном дијелу захваћено је раздобље које почиње процесом укључивања Босне и Херцеговине у новоформирану јужнословенску државу и њено постојање у оквиру Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца до фебруарских избора 1925. године. Тада су, заправо, углавном, трасиране смјернице будућег развоја Босне и Херцеговине и њеног статуса у Југославији све до 1941. године. Поред осталих, ова чињеница је одлучујуће утицала на садржај књиге и ауторов избор проблематике којој је посвећена највећа пажња. У настојању да се истражена проблематика што прегледније и систематичније презентира аутор се определио за укупно тринаест тематских цјелина – поглавља.

Дјелатност Народног вијећа и Народне владе и процес укључивања Босне и Херцеговине у Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца, социјална превирања на селу и у граду, проблеми аграра, раднички покрет у вријеме његовог успона, формирање грађанских политичких странака у Босни и Херцеговини, Босна и Херцеговина у Привременом народном представништву Краљевине СХС, први парламентарни избори 1920. године, уставне концепције и доношење Видовданског устава, политички живот у Босни и Херцеговини у току 1921. и 1922. године, парламентарни избори 1923. године, особености политичког живота у Босни и Херцеговини накоп избора,

фебруарски избори 1925. године, привредни развој Босне и Херцеговине до 1924. године и појаве иселавања и усељавања на подручју Босне и Херцеговине од 1918. до 1921. године су елаборирана питања која се, углавном, подударају с насловима појединих поглавља.

Како се види, садржај Шехићеве књиге се највећим дијелом односи на политички живот, социјална кретања, основне карактеристике привредног развоја и статус Босне и Херцеговине у оквиру Краљевине СХС до укидања Покрајинске управе 1924. године. До тада је Босна и Херцеговина била јединствено административно подручје с извјесним облицима аутономности. У наредном периоду Босна и Херцеговина је подијељена на 6 области, а подјелом земље на бановине 1929. године њеној историјској и географској цјелини задат је тежак ударац. И ови догађаји су, по нашем мишљењу, и те како утицали на аутора да у својој, надајмо се не последњој, књизи 1924. годину означи као граничну.

Нека од наведених питања третирана су и раније у историографској литератури. Од око 50 аутора чије је научне резултате Шехић, мора се истаћи, веома коректно користио, већина се најдиректније бавила разним аспектима историје Босне и Херцеговине. Међу њима аутор ове књиге се издваја с десетак радова који се односе на област политичког живота Краљевине Југославије и Босне и Херцеговине и социјалних покрета у првим годинама након завршетка првог свјетског рата. Једно од његових главних подручја за које показује посебно занимање управо је период између два свјетска рата. Чињеница да су раније објављени радови, који су дјелимично инкорпорирани у његову најновију књигу, били више година подвргнути научној критици, послужила је Шехићу да се на најбољи начин увјери у објективност и евентуалну потребу кориговања одређених ставова и оцјена. То га је, истовремено, подстакло на додатна истраживања која су, посебно за период након усвајања Видовданског устава, поглавље о привредном развоју, аграрном и беглучком питању била неопходна. Тек када се све ово узме у обзир биће јасније да је појава овог значајног историографског дијела резултирала након вишегодишњих напора, рада на свестраном истраживању архивске и друге грађе, праћење релевантне литературе, уважавања и критичког односа према резултатима других и претходне провјере властитих закључака.

Иако је општи утисак о књизи у цјелини веома повољан, пајвише, ипак, импресионира анализа стања непосредно и након завршетка првог свјетског рата, околности под којима је Босна и Херцеговина ушла у састав Краљевине СХС, формирања грађанских политичких партија и начина на који је у Босни и Херцеговини провођена аграрна реформа. Неупућеним ће, на примјер, тек након читања књиге бити јасно да је у рјешавању аграрног питања, уз социјалне разлоге и национална припадност власника земљишних посједа одиграла пресудну улогу. Због тога се и могло догодити да и они Муслимани који нису потпадали под одредбе аграрне реформе остану без земље и потпуно осиромаше. Умјешнији су успјели да се на умањеним посједима привремено одрже, али су и они у периоду иза 1945. године потпуно развлашћени.

Без претјеривања се може констатовати да ниједан аутор прије Шехића није дао бољу анализу процеса настанка грађанских политичких партија и политичких живота у Босни и Херцеговини 20-их година. Читалац ће лако уочити све специфичности страначког живота у Босни и Херцеговини, које су, поред осталог, условљене националном и вјерском структуром становништва, као и велику сличност у понашању неких ондашњих и садашњих грађанских политичких партија. Уочљиво је да се ЈМО, као аутохтона босанскохерцеговачка странка стално залагала за извјесну аутономију Босне и Херцеговине. Све друге грађанске политичке партије, чије су се центре налазиле изван Босне и Херцеговине, углавном у Београду и Загребу, заступале су тезу о подјели Босне и Херцеговине. Према томе, читајући Шехићеву књигу неминовно се намеће утисак да се историја у неким њеним, најалост најнегативнијим појавама понавља. Будући да је историја учитељица живота, било би нормално да се човјек поводи за њеним позитивним, а не ретроградним искуствима.

У најновијој књизи аутор се показао и као добар аналитичар привредних кретања. Занимљиво је да анализа развоја основних привредних грана до 1924. године, због тадашње политике инвестирања, односно сталне запостављености, показује да је након укључења Босне и Херцеговине у Краљевину СХС дошло до стагнације у њеном привредном развоју у односу на период до 1918. године. У вези с тим је несхватљив поступак према радницима, стручњацима и чиновницима страног поријекла, који су се, нарочито под притиском националистичких организација, иселјавали из Босне и Херцеговине.

У поднаслову књиге аутор је читаоца упозорио да и у његовом дјелу историја Босне и Херцеговине није комплетно обрађена. Очекивати је да ће се у наредном периоду појавити студија или монографија у којој ће бити обухваћена историја школства и образовања, историја културе у најширем смислу, историја вјерских заједница и социјалне политике и здравства, историја друштвене мисли и неки други аспекти историје Босне и Херцеговине. Убијеђен сам да ће ова књига бити велики подстицај да се истраје на реализацији поодавно пројектоване историје Босне и Херцеговине међуратног периода. Она је најбољи доказ да је могуће јединствено дјело, односно јединствена историја Босне и Херцеговине.

Настала уз примјену провјереног научног метода, комбиновањем хронолошког и проблемског присуства, утемељена на обимној и разноврсној грађи, с мноштво нових података и оцјена монографија *Босна и Херцеговина 1918–1925* у историографији Босне и Херцеговине представља не само велики допринос историјској науци већ и својеврстан пионирски подухват. У неким њеним поглављима ауторова експликација достигла је ниво синтезе. Овим дијелом Нусрет Шехић нас је још једном увјерио да припада најужем кругу југословенских историчара за новију и најновију историју.

Књизи, као и свакој другој, могу се ставити и извјесне начелне и конкретне примједбе, али оне не умањују њену вриједност. Примједбе се односе на организацију и структуру садржаја. Садржај се, по нашем мишљењу, могао подијелити на 3 до 4 поглавља. Нејасно је зашто аутор није шире анализирао податке првог послјератног пописа становништва у Краљевини СХС 1921. године. За многе читаоце би било корисно да су закључна разматрања дата и на српскохрватском језику.

И, на крају, овом приликом аутору желимо добро здравље, дуг и миран живот и нове успјехе на научном пољу.

Ибрахим Карабеговић

Томислав Ишек, *Хрватска сељачка странка у Босни и Херцеговини 1929–1941*, Сарајево, Институт за историју, 1991, стр. 299.

Презентирана књига наставак је Ишекове прве, врло запажене монографије *Дјелатност Хрватске сељачке странке у Босни и Херцеговини до завођења диктатуре*, Сарајево, Свјетлост, 1981, стр. 351, која је успјешно упознала, углавном, стручну јавност са свим битним чињеницама о раду ове странке до 1929. године. Та година узета је за периодизацијско полазиште ове нове књиге, у којој аутор елаборира релевантне промјене у друштвено–политичком животу југословенске заједнице битне за опстанак свих политичких странака, па тако и Хрватске сељачке странке у Босни и Херцеговини. Одмах се треба истаћи и прва похвала за овакав начин рада, када једну тему у релативно заокруженом периодизацијском времену елаборира исти аутор, на идентичан начин истраживања. Аутор информира читаоца и о историографској литератури на тему ХСС–а и њених првака, али у исто вријеме наглашава и важност настављања рада на изучавању ове